

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 8 maja 2013 r.*

Odwołanie — Konkurencja — Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki — Rynek kauczuku butadienowego i kauczuku butadienowo-styrenowego wytwarzanego metodą polimeryzacji emulsyjnej — Możliwość przypisania noszącego znamiona naruszenia zachowania spółek zależnych ich spółkom dominującym — Domniemanie faktycznego wywierania decydującego wpływu — Obowiązek uzasadnienia — Waga naruszenia — Mnożnik dla celów działania odstraszającego — Rzeczywisty wpływ na rynek — Okoliczności obciążające — Powrót do naruszenia

W sprawie C-508/11 P

mającej za przedmiot odwołanie w trybie art. 56 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, wniesione w dniu 24 września 2011 r.,

Eni SpA, z siedzibą w Rzymie (Włochy), reprezentowana przez G.M. Robertiego oraz I. Perega, avvocati,

wnosząca odwołanie,

w której drugą stroną postępowania jest:

Komisja Europejska, reprezentowana przez V. Di Bucciego, G. Contego i L. Malferrarię, działających w charakterze pełnomocników, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

strona pozwana w pierwszej instancji,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: A. Tizzano, prezes izby, M. Berger (sprawozdawca), A. Borg Barthet, E. Levits i J.J. Kasel, sędziowie,

rzecznik generalny: Y. Bot,

sekretarz: A. Impellizzeri, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 9 stycznia 2013 r.,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

* Język postępowania: włoski.

Wyrok

- 1 W odwołaniu Eni SpA (zwana dalej „Eni”) wnosi do Trybunału o uchylenie wyroku Sądu Unii Europejskiej z dnia 13 lipca 2011 r. w sprawie T-39/07 Eni przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4457 (zwanego dalej „zaskarżonym wyrokiem”), w którym Sąd oddalił w części jej skargę o stwierdzenie nieważności decyzji Komisji C(2006) 5700 wersja ostateczna z dnia 29 listopada 2006 r., dotyczącej postępowania na mocy art. 81 [WE] i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/F/38.638 – Kauczuk butadienowy i emulsyjny kauczuk butadienowo-styrenowy) (zwanej dalej „sporną decyzją”) w zakresie, w jakim decyzja dotyczy Eni, lub, tytułem żądania ewentualnego, o uchylenie grzywny nałożonej na Eni lub obniżenie jej kwoty.
- 2 Komisja Europejska wniosła odwołanie wzajemne, żądając uchylenia zaskarżonego wyroku w części, w jakiej stwierdza on nieważność spornej decyzji w zakresie przypisania okoliczności obciążającej ze względu na powrót do naruszenia i w konsekwencji obniża kwotę grzywny.

Okoliczności powstania sporu i sporna decyzja

- 3 W dniu 7 czerwca 2005 r. Komisja wszczęła postępowanie na podstawie art. 81 WE i art. 53 Porozumienia w sprawie Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), dotyczące rynku kauczuku butadienowego (zwanego dalej „KB”) i emulsyjnego kauczuku butadienowo-styrenowego (zwanego dalej „KBS”), kauczuków syntetycznych stosowanych głównie w produkcji opon. Komisja skierowała pierwsze pismo w sprawie przedstawienia zarzutów w szczególności do Eni, do Polimeri Europa SpA (następnie Versalis SpA, zwanej dalej „Versalisem”), będącej spółką zależną Eni kontrolowaną przez nią w 100%, i do Syndial SpA (dawniej EniChem SpA, zwanej dalej „Syndialem”), będącej inną spółką z grupy Eni.
- 4 W dniu 6 kwietnia 2006 r. Komisja wydała drugie pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. Po przeprowadzeniu przesłuchania w dniu 22 czerwca 2006 r. Komisja postanowiła zamknąć postępowanie, w szczególności w odniesieniu do Syndialu.
- 5 Postępowanie administracyjne zostało zakończone w dniu 29 listopada 2006 r. wydaniem przez Komisję spornej decyzji. Zgodnie z art. 1 tej decyzji Eni, Versalis i inne przedsiębiorstwa będące adresatami spornej decyzji, to znaczy Bayer AG, The Dow Chemical Company, Dow Deutschland Inc., Dow Deutschland Anlagengesellschaft mbH, Dow Europe, Shell Petroleum NV, Shell Nederland BV, Shell Nederland Chemie BV, Unipetrol a.s., Kaučuk a.s., jak również Trade-Stomil sp. z o.o., naruszyły art. 81 WE i art. 53 porozumienia EOG, uczestnicząc w jednolitym i ciągłym porozumieniu, w ramach którego dokonywały uzgodnień w przedmiocie docelowych cen i podziału klientów w drodze zawarcia porozumień o nieagresji oraz wymieniały się informacjami niejawnymi dotyczącymi cen, konkurentów i klientów w sektorach KB i KSB, w okresie, co się tyczy Eni, od dnia 20 maja 1996 r. do dnia 28 listopada 2002 r.
- 6 W tym czasie, zgodnie z motywami 26 i nast. spornej decyzji, w ramach grupy Eni działalność w zakresie produktów, których dotyczy postępowanie, początkowo prowadzona była przez EniChem Elastomeri srl (zwaną dalej „EniChem Elastomeri”), spółkę pośrednio kontrolowaną przez Eni poprzez jej spółkę zależną EniChem SpA. W dniu 1 listopada 1997 r. EniChem Elastomeri została połączona z EniChem SpA, której 99,97% kontrolowała Eni. W dniu 1 stycznia 2002 r. EniChem SpA zbyła swoją strategiczną działalność w przemyśle chemicznym, w tym działalność związaną z KB i KBS, na rzecz Versalisu. Od dnia 21 października 2002 r. Versalis jest bezpośrednio i całkowicie kontrolowany przez Eni.
- 7 Co się tyczy grzywny nałożonej przez Komisję w spornej decyzji, została ona ustalona zgodnie z wytycznymi w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 traktatu EWWiS (Dz.U. 1998, C 9, s. 3, zwanymi dalej „wytycznymi”).

- 8 I tak Komisja uznała naruszenie za „bardzo poważne” i przede wszystkim określiła kwotę wyjściową dla ustalenia grzywny, różnicując ją w zależności od sprzedaży KB i KBS przez każde z odnośnych przedsiębiorstw w 2001 r. Jeśli chodzi o wszystkie spółki należące do Eni, w rozumieniu motywu 36 spornej decyzji (zwane dalej „EniChem”), wartość sprzedaży KB i KBS w 2001 r. wyniosła 164,902 mln EUR. Taki wynik sprzedaży stawiał Eni w pierwszym rzędzie przedsiębiorstw zajmujących się sprzedażą KB i KBS oraz uczestniczących w naruszeniu, którego dotyczyła decyzja. Na tej podstawie Komisja określiła dla Eni kwotę wyjściową grzywny w wysokości 55 mln EUR.
- 9 Następnie Komisja zastosowała mnożniki dla celów odstrasżających, stopniowane w zależności od obrotów światowych odnośnych przedsiębiorstw w 2005 r. Uznała, że w stosunku do Trade-Stomil sp. z o.o. (obróć w wysokości 38 mln EUR) i Kaučuk a.s. (obróć w wysokości 2,718 mld EUR) nie należy stosować żadnych mnożników i zastosowała mnożniki wynoszące 1,5 dla Bayer AG (obróć w wysokości 27,383 mld EUR), 1,75 dla The Dow Chemical Company, Dow Deutschland Inc., Dow Deutschland Anlagengesellschaft mbH, i Dow Europe (37,221 mld EUR), 2 dla Eni i Versalisu (73,738 mld EUR) oraz 3 dla Shell Petroleum NV, Shell Nederland BV i Shell Nederland Chemie BV (246,549 mld EUR).
- 10 Ponadto w wypadku Eni i Versalisu kwota ta została podwyższona o 65% ze względu na to, że owe spółki uczestniczyły w przedmiotowym naruszeniu przez sześć lat i sześć miesięcy.
- 11 Wreszcie, biorąc pod uwagę, że Eni była już adresatem dwóch wcześniejszych decyzji stwierdzających naruszenie unijnego prawa konkurencji, to znaczy decyzji Komisji 86/398/EWG z dnia 23 kwietnia 1986 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. [81 WE] (sprawa IV/31.149 – Polipropylen) (Dz.U. L 230, s. 1, zwanej dalej „decyzją w sprawie Polipropylen”) i decyzji Komisji 94/599/WE z dnia 27 lipca 1994 r., dotyczącej postępowania na mocy art. [81 WE] (sprawa IV/31.865 – PVC) (Dz.U. L 239, s. 14, zwanej dalej „decyzją w sprawie PVC II”), Komisja podwyższyła kwotę podstawową grzywny przyjętą dla Eni o 50% ze względu na powrót do naruszenia.
- 12 W konsekwencji w art. 2 lit. c) spornej decyzji Komisja nałożyła na Eni, solidarnie z jej spółką zależną Versalisem, grzywnę w wysokości 272,25 mln EUR.

Skarga do Sądu i zaskarżony wyrok

- 13 Pismem, które wpłynęło do sekretariatu Sądu w dniu 16 lutego 2007 r., Eni wniosła skargę o stwierdzenie nieważności spornej decyzji lub, tytułem żądania ewentualnego, o uchylenie nałożonej na nią grzywny lub obniżenie jej kwoty. Na poparcie swoich żądań podniosła dwa zarzuty.
- 14 W zarzucie pierwszym Eni zakwestionowała przypisanie jej przez Komisję odpowiedzialności za naruszenie. Ów zarzut pierwszy składał się z czterech części. W części pierwszej Eni wskazała, że Komisja zastosowała błędne kryterium oceny odpowiedzialności spółki dominującej. W części drugiej Eni podniosła, że Komisja błędnie przyjęła „odpowiedzialność obiektywną” w dotyczącym jej zakresie. W części trzeciej Eni wskazała, że w toku postępowania administracyjnego przedstawiła okoliczności, które powinny były skłonić Komisję do stwierdzenia, że nie wywierała ona wpływu na politykę handlową Syndialu i Versalisu. W części czwartej Eni stwierdziła, że Komisja naruszyła zasadę ograniczonej odpowiedzialności spółek kapitałowych oraz „powszechne” zasady w dziedzinie odpowiedzialności.
- 15 W zarzucie drugim Eni podniosła błędne ustalenie przez Komisję kwoty grzywny. Zarzut ten składa się z trzech części. W części pierwszej Eni zakwestionowała zastosowanie mnożnika dla celów odstrasżających. W części drugiej podniosła, że Komisja popełniła błąd, przyjmując okoliczność obciążającą polegającą na powrocie do naruszenia. W części trzeciej wskazała, że Komisja przy ustalaniu grzywny powinna była uwzględnić wykluczenie Syndialu.

- 16 W swoim wyroku Sąd w istocie przypomniał, jeśli chodzi o część pierwszą zarzutu pierwszego, że „istnieje wzruszalne domniemanie, zgodnie z którym spółka dominująca posiadająca cały kapitał swojej spółki zależnej wywiera decydujący wpływ na jej zachowanie” i że „przypisanie naruszenia spółce dominującej jest rozwiązaniem fakultatywnym, pozostawionym uznaniu Komisji”, która nie jest związana swoją wcześniejszą praktyką decyzyjną w tym zakresie (pkt 63, 64 zaskarżonego wyroku).
- 17 Co się tyczy owej wcześniejszej praktyki decyzyjnej, zdaniem Sądu Komisja „wystarczająco uzasadniła powody, dla których postanowiła przypisać Eni zachowanie jej spółek zależnych” (pkt 65 zaskarżonego wyroku). Ze względu na to, że praktyka Komisji, taka, jak wynika z niniejszej sprawy, „opiera się na ścisłej wykładni art. 81 ust. 1 WE”, zasada pewności prawa „nie może mieć wpływu na ewentualną zmianę praktyki decyzyjnej Komisji” (pkt 66 zaskarżonego wyroku). W rezultacie Sąd oddalił tę część zarzutu pierwszego.
- 18 Jeśli chodzi o część drugą zarzutu pierwszego, dotyczącą błędnego zastosowania „odpowiedzialności obiektywnej”, Sąd w szczególności wskazał, że okoliczność, iż Komisja „odrzuciła argumenty podniesione przez Eni w celu obalenia domniemania wynikającego z pełnej kontroli nad [jej] spółkami zależnymi, nie oznacza, że domniemanie to jest niewzruszalne” (pkt 78 zaskarżonego wyroku), oraz że „[z tego wynika, iż] brak uzasadnienia podnoszony w tym względzie przez Eni jest bezzasadny” (pkt 79 zaskarżonego wyroku).
- 19 Jeśli chodzi o część trzecią zarzutu pierwszego, Sąd w szczególności stwierdził, że „przypisanie spółce dominującej zachowania o znamionach naruszenia jej spółki zależnej nie wymaga dowodu, że spółka dominująca wpływa na politykę swej spółki zależnej w określonej dziedzinie będącej przedmiotem naruszenia [...]. W szczególności okoliczność, że Eni odgrywa jedynie rolę koordynatora technicznego i finansowego oraz że świadczy na rzecz spółek zależnych niezbędną pomoc finansową, nie wystarczy do tego, aby wykluczyć, że spółka ta wywiera decydujący wpływ na zachowanie tych spółek zależnych, koordynując w szczególności inwestycje finansowe w obrębie grupy” (pkt 97 zaskarżonego wyroku).
- 20 Odnosnie do rzekomej okoliczności, że działalność w przemyśle chemicznym miała niewielkie znaczenie w obrębie polityki przemysłowej grupy Eni, Sąd stwierdził, iż „nie stanowi ona dowodu na to, że Eni pozostawiła swoim spółkom zależnym całkowitą niezależność i pozwoliła im decydować o ich zachowaniu na rynku” (pkt 98 zaskarżonego wyroku). Ponadto Sąd wskazał, że zdaniem Komisji zależności służbowe prowadziły bezpośrednio do prezesa zarządu EniChem SpA (obecnie Syndial) i prezesa zarządu Versalisu, a prezesi zarządów EniChem SpA i Versalisu odpowiadali przed swoimi zarządami, czego Eni nie kwestionuje. Tymczasem zarządy te były powoływane bezpośrednio lub pośrednio przez Eni (pkt 99 zaskarżonego wyroku).
- 21 Ponadto Sąd stwierdził, że okoliczności, iż Eni jedynie pośrednio posiadała cały kapitał przedsiębiorstw prowadzących działalność w zakresie wytwarzania KB i KSB, „sama w sobie nie pozwala wykazać, że Eni i przedsiębiorstwa, których dotyczy naruszenie, nie stanowiły jednolitego podmiotu gospodarczego” (pkt 102 zaskarżonego wyroku). Eni nie wykazała naruszenia przez Komisję zasady dobrej administracji (pkt 103 zaskarżonego wyroku).
- 22 Jeśli chodzi o część czwartą zarzutu pierwszego, Sąd uznał, że „domniemanie, które Komisja przyjęła w niniejszej sprawie, jest wzruszalne” (pkt 114 zaskarżonego wyroku). Co się tyczy podniesionych przez Eni argumentów dotyczących reguł obowiązujących w prawie konkurencji w przypadku sukcesji przedsiębiorstw, zdaniem Sądu są one nieistotne dla sprawy, gdyż „odpowiedzialność Eni, przypisana jej w niniejszej sprawie przez Komisję, nie dotyczy takiej sytuacji” (pkt 117 zaskarżonego wyroku).
- 23 Sąd oddalił zatem wszystkie części zarzutu pierwszego, jak również, w pkt 118 zaskarżonego wyroku, cały zarzut pierwszy.

- 24 Co się tyczy części pierwszej zarzutu drugiego, Sąd stwierdził w szczególności, że „porozumienia i uzgodnione praktyki, których przedmiotem jest w szczególności, tak jak w niniejszej sprawie, ustalanie poziomu cen bądź podział części rynku, mogą być kwalifikowane jako »bardzo poważne« naruszenia na podstawie samego ich charakteru, a Komisja nie ma obowiązku wykazywania rzeczywistego wpływu naruszenia na rynek”(pkt 140 zaskarżonego wyroku).
- 25 Ponadto w pkt 143 zaskarżonego wyroku Sąd wskazał, że „odnośnie do [...] rozmiaru rynku, którego dotyczy naruszenie, na terytorium EOG za rok 2001 (czyli 550 mln EUR) lub udziału w rynku zainteresowanych przedsiębiorstw”, należy „wziąć pod uwagę inne czynniki mające znaczenie w zależności od rozpatrywanego przypadku”, to znaczy okoliczność, że przedmiotowe naruszenie jest „w istocie bardzo poważne i obejmuje całe terytorium EOG”.
- 26 Ponadto Sąd stwierdził w pkt 143 zaskarżonego wyroku, że „zgodnie z pkt 1A wytycznych przewidywana kwota grzywny za naruszenie bardzo poważne jest wyższa niż 20 mln EUR”. Ze względu na to, że dokonana przez wszystkie spółki bezpośrednio lub pośrednio należące do Eni „sprzedaż produktów, których dotyczy naruszenie, za rok 2001 wynosiła ponad 164 mln EUR [i że] wymierzona w stosunku do niej kwota grzywny nie przekracza przewidzianej w art. 23 ust. 2 [rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 [WE] i 82 [WE] (Dz.U. 2003, L 1, s. 1)] górnej granicy 10% jej całkowitego obrotu uzyskanego w trakcie poprzedniego roku gospodarczego”, ustalenie kwoty wyjściowej grzywny na 55 mln EUR nie wydaje się być nieproporcjonalne.
- 27 Wreszcie Sąd nie uwzględnił argumentu Eni, zgodnie z którym udział przedsiębiorstw, których dotyczy naruszenie, w rynku KB i KSB był ograniczony, ponieważ podstawą tego argumentu „był rynek obejmujący nie tylko te dwa produkty, lecz również kauczuk naturalny, którego nie dotyczyła [sporna] decyzja” (pkt 144 zaskarżonego wyroku).
- 28 Jeśli chodzi o część drugą zarzutu drugiego, Sąd przede wszystkim przypomniał w pkt 164 zaskarżonego wyroku, że Komisja uznała, iż EniChem była już wcześniej adresatem decyzji Komisji w sprawach kartelowych, a mianowicie decyzji w sprawie Polipropylen i w sprawie PVC II.
- 29 Zdaniem Sądu ze spornej decyzji wynika, że Komisja odwołała się w niniejszej sprawie do pojęcia „przedsiębiorstwa” w rozumieniu art. 81 WE, w celu zastosowania okoliczności obciążającej w związku z powrotem do naruszenia. Sąd podkreśla jednak, że Komisja, kiedy „zamierza posłużyć się pojęciem »przedsiębiorstwa« [...], musi przedstawić konkretne i szczegółowe dowody na poparcie swojego stanowiska” (pkt 166 zaskarżonego wyroku).
- 30 Tymczasem „w motywie 487 [spornej] decyzji Komisja używa nazwy »EniChem« w sposób ogólny, i definiuje ją w motywie 36 [spornej] decyzji jako używaną »dla określenia każdej spółki, w której udziały posiada Eni SpA«, która to nazwa została uznana przez Sąd za »stosunkowo mało precyzyjną«. Ponadto zdaniem Sądu »spółka, której dotyczyła decyzja w sprawie Polipropylen, a konkretnie [Anic SpA], nie znajdowała się pośród osób prawnych wymienionych” w motywach 26–35 spornej decyzji, służących »zasadniczo opisaniu zmian, które zaszły w spółkach kontrolowanych przez Eni w okresie trwania naruszenia, który jest późniejszy od wydania decyzji w sprawie Polipropylen i w sprawie PVC II” (pkt 167 zaskarżonego wyroku).
- 31 Komisja odsyła do decyzji w sprawie Polipropylen i w sprawie PVC II, „wskazując, że decyzje te dotyczyły »Eni«”. Jednak nazwie tej nie zostało w spornej decyzji przypisane umowne znaczenie. W szczególności „z motywów 26–36 [spornej] decyzji wynika, że Komisja używa nazwy »Eni SpA« za każdym razem, gdy ma na myśli spółkę Eni, jako spółkę dominującą względem innych spółek” (pkt 168 zaskarżonego wyroku).

- 32 Sąd wyjaśnił, iż „zakładając, że poprzez użycie nazwy »Eni« [...] Komisja ma na myśli spółki wchodzące w skład »przedsiębiorstwa« [...] tworzonego przez osoby prawne kontrolowane przez Eni, należy zauważyć, że Komisja nie przytacza w [spornej] decyzji żadnych konkretnych i szczegółowych informacji w tym względzie” (pkt 169 zaskarżonego wyroku). Jednak ze względu na to, że w niniejszej sprawie zmiany, które zaszły w przedmiotowych spółkach w zakresie struktury i kontroli, są wyjątkowo skomplikowane, „na tym tle Komisja powinna była być szczególnie dokładna i przedstawić wszystkie konkretne informacje niezbędne do tego, by uznać, że spółki, których dotyczy [sporna] decyzja, i spółki, których dotyczyły decyzje w sprawie Polipropylen i w sprawie PVC II, wchodziły w skład tego samego »przedsiębiorstwa« w rozumieniu art. 81 WE” (pkt 170 zaskarżonego wyroku). Uważając, że Komisja nie wywiązała się z obowiązku uzasadnienia, Sąd uznał za zasadną drugą część zarzutu drugiego.
- 33 Wreszcie, jeśli chodzi o część trzecią zarzutu drugiego, dotyczącą stosowania górnej granicy przewidzianej w art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, Sąd stwierdził, że „górna granica 10% w rozumieniu tego przepisu powinna [...] być obliczona na podstawie łącznego obrotu wszystkich spółek tworzących jednolitą jednostkę gospodarczą działającą jako przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE” (pkt 177 zaskarżonego wyroku). Wobec tego nieistotne dla sprawy są argumenty Eni służące wykazaniu, że wysokość grzywny, którą Eni ma zapłacić solidarnie, powinna była zostać ograniczona do wysokości 10% obrotu Syndialu (pkt 178 zaskarżonego wyroku).
- 34 W rezultacie Sąd, uwzględnivszy część drugą zarzutu drugiego, stwierdził nieważność art. 2 lit. c) spornej decyzji w zakresie, w jakim ustala on kwotę grzywny nałożonej na Eni na 272,25 mln EUR, i ustalił tę kwotę na 181,5 mln EUR. W pozostałym zakresie Sąd oddalił skargę.

Żądania stron

- 35 W odwołaniu Eni wnosi do Trybunału o:
- uchylenie w całości albo w części zaskarżonego wyroku w zakresie, w jakim oddała on skargę Eni w sprawie T-39/07 oraz w konsekwencji:
 - stwierdzenie nieważności, w całości albo w części, spornej decyzji;
 - lub uchylenie albo przynajmniej obniżenie grzywny nałożonej na Eni na podstawie spornej decyzji;
 - tytułem żądania ewentualnego, uchylenie w całości albo w części zaskarżonego wyroku w zakresie, w jakim oddała on skargę Eni w sprawie T-39/07 i zwrócenie sprawy do Sądu w celu wydania orzeczenia co do istoty sprawy z uwzględnieniem wskazówek dostarczonych przez Trybunał;
 - obciążenie Komisji kosztami postępowania w obu instancjach;
 - oddalenie odwołania wzajemnego Komisji jako w części niedopuszczalnego i w każdym razie bezzasadnego oraz obciążenie Komisji kosztami postępowania.
- 36 Komisja wnosi do Trybunału o:
- oddalenie odwołania;
 - uchylenie zaskarżonego wyroku w części, w jakiej Sąd stwierdził nieważność decyzji w zakresie przypisania okoliczności obciążającej ze względu na powrót do naruszenia, i w konsekwencji obniżył kwotę grzywny;

— obciążenie wnoszącej odwołanie kosztami postępowania.

W przedmiocie odwołań głównego i wzajemnego

W przedmiocie odwołania głównego

- 37 Na poparcie odwołania Eni podnosi dwa zarzuty. Zarzut pierwszy w istocie dotyczy tego, że zdaniem Eni Sąd powinien był stwierdzić nieważność spornej decyzji w zakresie, w jakim przypisuje ona Eni odpowiedzialność za naruszenie popełnione przez Syndial lub Versalis. Zarzut drugi oparty jest na zarzucanych naruszeniach prawa dotyczących ustalenia kwoty grzywny.

W przedmiocie zarzutu pierwszego, dotyczącego naruszenia art. 101 TFUE, art. 41, 47–49 i art. 52 karty oraz art. 6 EKPC i 7 EKPC, ogólnych zasad prawa, oraz braku uzasadnienia

- 38 Podniesiony przez Eni zarzut pierwszy dotyczy naruszenia art. 101 TFUE, Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą” lub „kartą praw podstawowych”) oraz art. 6 i 7 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. (zwanej dalej „EKPC”), naruszenia zasad domniemania niewinności, praworządności indywidualizacji kar i odpowiedzialności osobistej, naruszenia zasady proporcjonalności, prawa do obrony i prawa do rzetelnego procesu, a także braku uzasadnienia z naruszeniem art. 296 TFUE.
- 39 Zarzut pierwszy w istocie dzieli się na cztery części. Część pierwsza dotyczy zarzucanych naruszeń prawa przez Sąd w odniesieniu do warunków możliwości przypisania naruszenia i do środków dowodowych. Części druga i trzecia dotyczą zarzucanego dokonania przez Sąd błędnej oceny możliwości wzruszenia domniemania odpowiedzialności, którego konsekwencją jest obiektywny charakter odpowiedzialności przypisanej Eni i niewzruszalność domniemania odpowiedzialności. Część czwarta dotyczy zarzucanego naruszenia zasady ograniczonej odpowiedzialności spółek kapitałowych, powszechnych zasad w dziedzinie odpowiedzialności i zasad w dziedzinie sukcesji przedsiębiorstw.

– W przedmiocie dopuszczalności niektórych zastrzeżeń

- 40 Co się tyczy zastrzeżeń dotyczących zarzucanego naruszenia, art. 47 karty i art. 6 EKPC, które nie mogą zostać przyporządkowane w sposób niebudzący wątpliwości do którejś z części zarzutu pierwszego, Komisja przede wszystkim wskazuje, że zarzuty te nie zostały podniesione w pierwszej instancji, i wobec tego są niedopuszczalne. Zdaniem Komisji to samo dotyczy zastrzeżenia Eni, w myśl którego domniemanie odpowiedzialności wynikającej z całkowitej kontroli prowadzi do nieuzasadnionego zróżnicowanego traktowania pomiędzy ogólnym przypadkiem niepełnej kontroli i sytuacjami, kiedy spółka dominująca posiada 100% kapitału spółki zależnej.
- 41 W tym względzie należy stwierdzić, że zastrzeżenia te, jak wskazała Komisja, rzeczywiście nie zostały podniesione przed Sądem. Sama w sobie okoliczność ta nie wystarczy jednak, aby zastrzeżenia te były niedopuszczalne, jeżeli nie służą one podniesieniu nowego zarzutu na poparcie skargi wniesionej do Sądu, lecz podważeniu słuszności zaskarżonego wyroku. W niniejszym wypadku zastrzeżenia, o których mowa w punkcie poprzedzającym, rzeczywiście mogą być rozumiane zgodnie z tą drugą interpretacją.
- 42 W konsekwencji należy uznać za dopuszczalne podniesione przez Eni zastrzeżenia dotyczące zarzucanego naruszenia art. 47 karty i art. 6 EKPC, jak również zarzucanego zróżnicowanego traktowania opartego wyłącznie na wysokości udziałów, jakie spółka dominująca posiada w spółce zależnej.

– W przedmiocie pierwszej części zarzutu pierwszego, dotyczącej naruszeń prawa przez Sąd w odniesieniu do warunków możliwości przypisania naruszenia i do środków dowodowych

i) Argumentacja stron

- 43 Eni podnosi, że Sąd, wbrew temu, czego Trybunał wymaga od Komisji w wyroku z dnia 20 stycznia 2011 r. w sprawie C-90/09 P General Química i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-1, pkt 78, nie zajął stanowiska konkretnie w odniesieniu do podniesionych przez nią argumentów dotyczących spoczywającego rzekomo na Komisji obowiązku przedstawienia dowodu na rzeczywiste wywieranie przez Eni decydującego wpływu na jej spółkę zależną Versalis.
- 44 W tym względzie Sąd poprzestał na dosłownym zacytowaniu wyroku z dnia 10 września 2009 r. w sprawie C-97/08 P Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8237, w wyniku czego zaskarżony wyrok jest obarczony brakiem uzasadnienia. Co więcej, domniemanie rzeczywistego wywierania decydującego wpływu przez spółkę dominującą na należącą do niej w 100% spółkę zależną nie jest zdaniem Eni zasadne i jest sprzeczne w szczególności z zasadami praworządności, odpowiedzialności osobistej oraz pewności prawa.
- 45 Komisja uważa w istocie, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem ma prawo zakładać rzeczywistą kontrolę przez spółkę dominującą na podstawie samego faktu posiadania przez nią 100% kapitału spółki zależnej.

ii) Ocena Trybunału

- 46 Należy przede wszystkim przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem zachowanie spółki zależnej może zostać przypisane, do celów stosowania art. 101 TFUE, spółce dominującej, w szczególności, jeżeli pomimo posiadania przez ową spółkę zależną odrębnej osobowości prawnej, nie określa ona samodzielnie swojego zachowania na rynku, lecz co do zasady stosuje się do wskazówek udzielanych jej przez spółkę dominującą, przy uwzględnieniu w szczególności powiązań gospodarczych, organizacyjnych i prawnych łączących te dwa podmioty prawne. W takiej sytuacji, ze względu na to, że spółka dominująca i jej spółka zależna stanowią jeden podmiot gospodarczy i tym samym tworzą jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 101 TFUE, Komisja może bowiem skierować decyzję nakładającą grzywny do spółki dominującej, bez konieczności wykazania jej osobistego uczestnictwa w naruszeniu (zob. w szczególności postanowienie z dnia 13 grudnia 2012 r. w sprawie C-654/11 P Transcatib przeciwko Komisji, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 47 Z utrwalonego orzecznictwa wynika też, że w szczególnym wypadku, kiedy spółka dominująca posiada cały lub prawie cały kapitał spółki zależnej, która popełniła naruszenie unijnych zasad konkurencji, istnieje wrzuszalne domniemanie, iż owa spółka dominująca rzeczywiście wywiera decydujący wpływ na swoją spółkę zależną. W takiej sytuacji wystarczy, że Komisja wykaże, iż cały lub prawie cały kapitał spółki zależnej należy do spółki dominującej, aby uznać to domniemanie za spełnione (zob. w szczególności wyrok z dnia 3 maja 2012 r. w sprawie C-289/11 P, pkt 46 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 48 Ponadto, w szczególnym przypadku, gdy do spółki holdingowej należy 100% kapitału spółki występującej w roli łącznika, która z kolei posiada całość kapitału spółki zależnej należącej do grupy będącej sprawcą naruszenia reguł konkurencji Unii, istnieje również wrzuszalne domniemanie, iż rzeczona spółka holdingowa wywiera decydujący wpływ na zachowanie spółki będącej łącznikiem i pośrednio, poprzez tę ostatnią, również na zachowanie wspomnianej spółki zależnej (ww. wyrok w sprawie General Química i in. przeciwko Komisji, pkt 88).

- 49 W niniejszej sprawie przez cały czas trwania przedmiotowego naruszenia Eni posiadała, bezpośrednio lub pośrednio, co najmniej 99,97% kapitału spółek, które w ramach jej grupy prowadziły działalność w sektorach KB i KBS, to znaczy EniChem Elastomeri, EniChem SpA i Versalis, czego Eni nie kwestionuje. W konsekwencji domniemanie, o którym mowa w pkt 47 i 48 niniejszego wyroku i które wynika z utrwalonego orzecznictwa, ma zastosowanie do Eni.
- 50 Co się tyczy argumentacji Eni, zgodnie z którą owo domniemanie rzeczywistego wywierania decydującego wpływu jest sprzeczne z zasadami praworządności, indywidualizacji kar, osobistej odpowiedzialności, jak również pewności prawa, wystarczy przypomnieć, że to domniemanie ma doprowadzić do ustanowienia równowagi między znaczeniem z jednej strony celu polegającego na zwalczaniu zachowań sprzecznych z regułami konkurencji, przede wszystkim sprzecznych z art. 101 TFUE, i zapobieganie ich powtarzaniu, a z drugiej strony wymogami wynikającymi z niektórych zasad ogólnych prawa Unii, takich jak w szczególności zasady domniemania niewinności, indywidualizacji kar i pewności prawa oraz prawo do obrony, w tym zasada równości broni. W szczególności z tego powodu domniemanie to jest wzruszalne (zob. w szczególności wyrok z dnia 29 września 2011 r. w sprawie C-521/09 P Elf Aquitaine przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8947, pkt 59). Jako że argumentacja Eni jest bezzasadna, zaskarżony wyrok nie jest w tym względzie obciążony błędem.
- 51 Następnie, co się tyczy zarzucanego braku uzasadnienia, Sąd w pkt 56–67 zaskarżonego wyroku szczegółowo wyjaśnił, z jakiego powodu stwierdził, w zgodności z utrwalonym orzecznictwem, że Komisja, uznając odpowiedzialność Eni za naruszenie popełnione między innymi przez Versalis, mogła słusznie oprzeć się na domniemaniu, którego dotyczy rozpatrywane zastrzeżenie. Wyjaśnienia te nie pozostawiają żadnych wątpliwości co do rozumowania, na którym Sąd oparł wyrok w tym przedmiocie, i umożliwiają Trybunałowi dokonanie jego kontroli. Wobec tego zaskarżony wyrok nie jest również obciążony brakiem uzasadnienia w odniesieniu do tej kwestii. Ponadto wbrew temu, co wydaje się twierdzić Eni, nie ma w tym względzie znaczenia okoliczność, że w celu uzasadnienia swojego wyroku Sąd oparł się na ww. wyroku w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji.
- 52 Wobec powyższego część pierwszą zarzutu pierwszego należy oddalić jako bezzasadną.

– W przedmiocie części drugiej i trzeciej zarzutu pierwszego, dotyczących zarzucanego dokonania przez Sąd błędnej oceny możliwości wzruszenia domniemania odpowiedzialności, którego konsekwencją jest obiektywny charakter odpowiedzialności przypisanej Eni i niewzruszalność domniemania odpowiedzialności

i) Argumentacja stron

- 53 W częściach drugiej i trzeciej zarzutu pierwszego, które należy zbadać łącznie, Eni podnosi, że dowody przedstawione przez nią Komisji w toku postępowania administracyjnego powinny być zostać uznane za wystarczające dla obalenia domniemania odpowiedzialności. Zdaniem Eni Sąd nie przeprowadził pełnego, bezstronnego i konkretnego badania wszystkich elementów akt sprawy. W szczególności Sąd nie wziął pod uwagę okoliczności, że Eni nigdy bezpośrednio nie prowadziła działalności w sektorze, którego dotyczyło naruszenie, że nie występowało żadne krzyżowanie się kierownictwa w spółce dominującej i jej spółkach zależnych, że Eni nie dysponowała informacjami na temat planów strategicznych i handlowych ani na temat ich wykonania, które zostały określone przez spółki operacyjne, oraz że Eni w żaden sposób nie uczestniczyła w podejmowaniu decyzji dotyczących określania planów strategicznych i handlowych, jak również, w szczególności, rocznych wielkości sprzedaży i cen.
- 54 Sąd tymczasem poprzestał na podkreśleniu dwóch kwestii, a mianowicie, po pierwsze, odgrywanej przez Eni roli koordynatora technicznego i finansowego oraz, po drugie, względnego znaczenia sektora chemicznego w ramach grupy. Argument Eni, zgodnie z którym działalność prowadzona przez jej

spółkę zależną była odrębna i bardzo odległa od innych rodzajów działalności, został zdaniem Eni oddalony przez Sąd w oparciu o proste powołanie się na jego orzecznictwo. Takie podejście zostało jednak skrytykowane przez Trybunał w pkt 76 i nast. ww. wyroku w sprawie General Química i in. przeciwko Komisji.

- 55 Co więcej, według Eni Sąd powtórzył uwagi Komisji, zgodnie z którymi zależności służbowe prowadziły bezpośrednio do prezesów zarządów spółek zależnych, którzy odpowiadali przed swoimi zarządami powoływanymi, pośrednio, przez Eni. Jednak powołanie zarządu nie jest niczym innym niż typowym uprawnieniem głównego akcjonariusza i samo w sobie nie stanowi wywierania decydującego wpływu na zachowanie spółki zależnej. W pkt 100 zaskarżonego wyroku Sąd odsyła do jedynej analizy przeprowadzonej w tym względzie przez Komisję i uznaje, że analiza ta nie wydaje się oczywiście błędna, nie zajmując przy tym stanowiska w przedmiocie argumentów podniesionych przez Eni. Uzasadnienie zaskarżonego wyroku jest wobec tego zdaniem Eni w sposób oczywisty niewystarczające.
- 56 Ponadto zdaniem Eni sformułowane przez Sąd w pkt 102 zaskarżonego wyroku twierdzenie, jakoby okoliczności, że Eni jedynie pośrednio posiadała cały kapitał przedsiębiorstw prowadzących działalność w zakresie wytwarzania KB i KSB, nie pozwala wykazać, że Eni i przedsiębiorstwa, których dotyczy naruszenie, nie stanowiły jednolitego podmiotu gospodarczego, nie jest wystarczająco poparte i pozostaje w sprzeczności z samym orzecznictwem Sądu.
- 57 Ponadto Eni uważa, że jej rozumowanie dotyczące obiektywnego charakteru przypisanej jej odpowiedzialności nie jest oparte, wbrew ocenie Sądu, na błędnym założeniu. Wzruszalny charakter domniemania rzeczywistego decydującego wpływu powinien bowiem mieć realne znaczenie od momentu jego zastosowania. Tymczasem Komisja twierdzi, że w istocie wywieranie decydującego wpływu jest równoznaczne z posiadaniem kontroli. Sąd zgadza się z tym twierdzeniem, negując a priori istotne znaczenie obiektywnych okoliczności przywołanych przez Eni. Takie podejście jest zdaniem Eni sprzeczne z prawem do obrony, z podstawowymi zasadami prawa przytoczonymi również w karcie praw podstawowych, jak również z zasadą domniemania niewinności i stanowi naruszenie zasady indywidualizacji kar i osobistej odpowiedzialności.
- 58 Wreszcie, w świetle uwag Eni, Sąd niesłusznie stwierdził, że Komisja nie naruszyła zasady dobrej administracji.
- 59 Według Komisji zastrzeżenia podniesione przez Eni są niedopuszczalne, ponieważ w rzeczywistości mają na celu ponowną ocenę okoliczności faktycznych. W każdym razie nie są one zasadne. Sąd wziął pod uwagę okoliczności faktyczne przywołane przez Eni w celu obalenia domniemania opartego na całkowitej kontroli i wyjaśnił, dlaczego były one nieistotne lub bezzasadne. Eni powinna była wykazać, że jej spółka zależna musiała być zarządzana jak odrębny podmiot z powodów prawnych lub ustawowych, albo że 100-procentowy udział miał jedynie charakter tymczasowy i przejściowy, aby w ten sposób udowodnić, że ona i jej spółka zależna nie tworzyły jednolitego przedsiębiorstwa popełniającego naruszenia, którego dotyczy sporna decyzja. Uzasadnienie wyroku w odniesieniu do tego zagadnienia jest prawidłowe, wystarczające i przekonujące.

ii) Ocena Trybunału

- 60 Przede wszystkim należy odpowiedzieć na argumenty Komisji dotyczące tego, że druga część zarzutu pierwszego jest jakoby niedopuszczalna, ponieważ ma na celu podważenie oceny okoliczności faktycznych dokonanej przez Sąd.
- 61 W tym względzie należy stwierdzić, że w swoim odwołaniu Eni wskazuje pewne okoliczności faktyczne, wspomniane w pkt 53 niniejszego wyroku, na poparcie swojego twierdzenia, że obaliła ona domniemanie odpowiedzialności dotyczącej jej jako spółki dominującej posiadającej 100% lub prawie 100% kapitału spółki zależnej.

- 62 Jednak, jak potwierdziła Eni na rozprawie, w tym kontekście podważa ona nie ocenę tych okoliczności w odniesieniu do faktów, lecz ich ocenę prawną, w wyniku której Sąd doszedł do wniosku, że okoliczności te, nawet przy założeniu, że ich prawdziwość zostałaby wykazana, nie pozwalałyby uznać, że Eni i, w szczególności, Versalis, nie tworzyły jednego przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 101 TFUE. W konsekwencji zastrzeżenie to, ponieważ ma na celu dokonanie przez Trybunał tej oceny prawnej, jest dopuszczalne.
- 63 Następnie, co się tyczy zasadności tego zastrzeżenia, należy, po pierwsze, przypomnieć orzecznictwo przytoczone w pkt 47 i nast. niniejszego wyroku, zgodnie z którym Komisja może, w sytuacji całkowitej lub prawie całkowitej kontroli, skierować decyzję nakładającą grzywny do spółki dominującej, bez konieczności wykazania jej osobistego uczestnictwa w naruszeniu, ponieważ spółka dominująca i spółka zależna tworzą jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 101 TFUE (zob. podobnie postanowienie w sprawie Transcatab przeciwko Komisji, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo), również w wypadku, przywołanym w pkt 48 niniejszego wyroku, kontroli pośredniej, takiej jak rozpatrywana w niniejszej sprawie.
- 64 Tymczasem, co się tyczy okoliczności wskazanych przez Eni w celu obalenia domniemania, którego dotyczy rozpatrywane zastrzeżenie, należy stwierdzić, że okoliczności te, przy założeniu, że zostałyby rzeczywiście wykazane przed Sądem, mogłyby wskazywać, że Versalis posiadał pewną autonomię, jeśli chodzi o jego działalność w przemyśle chemicznym. Jednak okoliczność ta sama w sobie nie wystarczy, aby wykazać, że Eni i, w szczególności, Versalis nie tworzyły jednego przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 101 TFUE. Ponadto okoliczność, że Eni pełni „jedynie” rolę koordynatora technicznego i finansowego lub że świadczy na rzecz spółek zależnych niezbędną pomoc finansową i majątkową, jak podnosi, dowodzi, że nie zrezygnowała ona z wywierania decydującego wpływu na swoje spółki zależne. Jak słusznie stwierdził Sąd w pkt 97 zaskarżonego wyroku, „w kontekście grupy spółek koordynująca w szczególności inwestycje finansowe w ramach grupy spółka ma za zadanie łączyć udziały w różnych spółkach oraz zapewniać jednolitość kierownictwa, w szczególności poprzez sprawowanie wskazanego nadzoru budżetowego”.
- 65 Twierdzenia tego nie podważa okoliczność, że Eni nigdy bezpośrednio nie prowadziła działalności w sektorze chemicznym lub że nie występowało żadne krzyżowanie się kierownictwa w spółce dominującej i jej spółkach zależnych. Okoliczność, że spółka dominująca bezpośrednio nie brała udziału w tym naruszeniu ani nie nakłaniała do jego popełnienia, nie może świadczyć o tym, że te dwie spółki nie stanowią tej samej jednostki gospodarczej (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie General Química i in. przeciwko Komisji, pkt 103; a także wyrok z dnia 29 września 2011 r. w sprawie C-520/09 P Arkema przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8901, pkt 48–50). Ponadto koordynacja inwestycji w ramach grupy mogła być zapewniana przez Eni również bez takiego krzyżowania się stanowisk lub bez jej bezpośredniego udziału w zarządzaniu operacyjnym jej spółkami zależnymi, czemu Eni nie zaprzecza.
- 66 W tym kontekście pozostałe argumenty podniesione przez Eni, zgodnie z którymi nie dysponowała ona informacjami w przedmiocie planów strategicznych i handlowych, jak również rocznych wielkości sprzedaży ani w przedmiocie cen, ponieważ dotyczą one jedynie działalności operacyjnej w sektorze chemicznym, również nie mogą zostać uwzględnione.
- 67 Następnie, co się tyczy argumentacji Eni, zgodnie z którą posiadała ona jedynie typowe uprawnienia głównego akcjonariusza, a posiadanie takich uprawnień samo w sobie nie stanowi wywierania decydującego wpływu na zachowanie spółki zależnej, należy przypomnieć, że domniemanie rzeczywistego decydującego wpływu opiera się na fakcie, że to właśnie te uprawnienia spółki dominującej posiadającej 100% lub prawie 100% kapitału spółki zależnej pozwalają tej spółce dominującej, z wyłączeniem sytuacji wyjątkowych, na wywieranie decydującego wpływu na zachowanie jej spółki zależnej (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 60) i że ciężar dowiedzenia braku takiego wpływu spoczywa wobec tego nie na Komisji, lecz na samej spółce dominującej.

- 68 Ta wykładnia skutków domniemania rzeczywistego decydującego wpływu, przyjęta przez Komisję i potwierdzona przez Sąd, nie sprawia, że domniemanie to staje się domniemaniem niewzruszalnym. Fakt, iż trudno jest przedstawić dowód przeciwny w celu obalenia domniemania, nie powoduje bowiem sam w sobie, że jest ono faktycznie niewzruszalne (zob. ww. wyrok w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 70). Dokładniej rzecz ujmując, aby obalić to domniemanie, Eni powinna była wykazać, że Versalis może prowadzić w pełni autonomiczną działalność nie tylko z punktu widzenia operacyjnego, lecz również finansowego, czego Eni nie uczyniła.
- 69 Wobec tego, ponieważ twierdzenie Eni, jakoby Sąd nadał domniemaniu rzeczywistego dominującego wpływu charakter obiektywny i niewzruszalny, jest bezzasadne, nie mogą zostać uwzględnione również zastrzeżenia dotyczące tego, że poprzez nadanie temu domniemaniu takiego charakteru Sąd naruszył zasady domniemania niewinności, indywidualizacji kar, osobistej odpowiedzialności, równego traktowania i praworządności w rozumieniu art. 52 karty, jak również art. 47 karty i art. 6 EKPC i 7 EKPC.
- 70 Tak więc Sąd nie naruszył prawa, potwierdzając w zaskarżonym wyroku rozumowanie Komisji, zgodnie z którym ani argumenty Eni omówione wyraźnie w motywach 382–398 spornej decyzji, ani pozostałe argumenty podniesione przez Eni przed Sądem nie mogły wystarczyć, aby obalić przedmiotowe domniemanie. W konsekwencji należy oddalić podniesione w tym względzie zastrzeżenia.
- 71 Po drugie, co się tyczy zarzucanego naruszenia obowiązku uzasadnienia przez Komisję, a następnie przez Sąd, należy przede wszystkim przypomnieć orzecznictwo Trybunału, zgodnie z którym celem obowiązku uzasadnienia decyzji indywidualnej obok umożliwienia kontroli sądowej jest dostarczenie zainteresowanemu danych wystarczających do zweryfikowania, czy decyzja jest ewentualnie obciążona wadą pozwalającą zakwestionować jej ważność (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 148 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 72 Tymczasem w niniejszej sprawie należy stwierdzić, że szczegółowe uzasadnienie dotyczące odpowiedzialności Eni za naruszenie, którego dotyczy sporna decyzja, przedstawione przez Komisję w motywach 382–398 tej decyzji, jest zgodne z wymogami wynikającymi z orzecznictwa wspomnianego w punkcie poprzedzającym. Choć Komisja nie odniosła się do każdego z elementów podniesionych przez Eni przed Sądem w celu obalenia domniemania rzeczywistego dominującego wpływu, przedstawiła jednak wskazówkę wystarczającą, aby stwierdzić, czy decyzja jest obciążona wadą umożliwiającą zakwestionowanie jej ważności. Przede wszystkim w pkt 388 spornej decyzji Komisja wyjaśniła, że uprawnienia Eni, wynikające w szczególności z obowiązujących w grupie zasad zarządzania przedsiębiorstwem, umożliwiały Eni kontrolowanie istotnych aspektów polityki handlowej jej spółek zależnych.
- 73 Wobec tego Sąd nie naruszył prawa, uznając uzasadnienie spornej decyzji w tym kontekście za wystarczające.
- 74 Co się tyczy uzasadnienia zaskarżonego wyroku, wystarczy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem uzasadnienie wyroku powinno przedstawiać w sposób jasny i jednoznaczny rozumowanie Sądu, pozwalając zainteresowanym na poznanie powodów wydanego orzeczenia, a Trybunałowi na dokonanie jego kontroli sądowej (zob. w szczególności wyrok z dnia 2 kwietnia 2009 r. w sprawie C-202/07 P France Télécom przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-2369, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 75 W niniejszej sprawie nic nie wskazuje, że szczegółowe wywody w pkt 93–105 zaskarżonego wyroku, dotyczące uzasadnienia spornej decyzji, nie spełniają tych warunków. W konsekwencji argument, jakoby uzasadnienie spornego wyroku było niewystarczające, ponieważ potwierdza uzasadnienie spornej decyzji dotyczące obalenia domniemania rzeczywistego decydującego wpływu, również jest bezzasadny.

76 Wreszcie, w świetle powyższych rozważań, słuszne było również stwierdzenie przez Sąd w pkt 103 zaskarżonego wyroku, że Komisja nie naruszyła też zasady dobrej administracji. Wobec tego argument Eni odnoszący się do tej kwestii również powinien zostać oddalony jako bezzasadny.

77 Jako że żaden z argumentów podniesionych przez Eni na poparcie części drugiej i trzeciej zarzutu pierwszego nie został uwzględniony, powinny one zostać oddalone jako bezzasadne.

– W przedmiocie części czwartej zarzutu pierwszego, dotyczącej zarzucanego naruszenia zasady ograniczonej odpowiedzialności spółek kapitałowych, powszechnych zasad w dziedzinie odpowiedzialności i zasad w dziedzinie sukcesji przedsiębiorstw

i) Argumentacja stron

78 Zdaniem Eni z zasady ograniczonej odpowiedzialności spółek kapitałowych, z powszechnych zasad w dziedzinie odpowiedzialności i z zasad w dziedzinie sukcesji przedsiębiorstw wynika, że ewentualne przekroczenie zasady odrębnej osobowości prawnej spółek na rzecz całościowej koncepcji grupy mogłoby być dopuszczalne jedynie zupełnie wyjątkowo, jeżeli nadużycia zasady ograniczonej odpowiedzialności zostałyby stwierdzone i udowodnione. Sąd, bez uzasadnienia, nie przeprowadził żadnej szczególnej analizy tych uwag, jak również dwóch załączonych do skargi opinii, z których jedna dotyczy amerykańskiego prawa spółek, a druga amerykańskiego prawa konkurencji. Sąd w gruncie rzeczy jedynie powtórzy uwagę zawartą w motywie 396 spornej decyzji, zgodnie z którą „nie ma potrzeby odwoływania się do innych dziedzin prawa [...]”. Zdaniem Eni w tym punkcie zaskarżony wyrok jest wobec tego niezgodny z prawem.

79 Co więcej, wnosząca odwołanie podnosi niewystarczające uzasadnienie zaskarżonego wyroku, jeżeli chodzi o argumenty Eni dotyczące orzecznictwa Trybunału w dziedzinie sukcesji przedsiębiorstw. Eni wskazuje, że możliwość uznania za odpowiedzialną jednostki odrębnej od będącej sprawcą naruszenia, jest ograniczona do szczególnych wypadków, ponieważ stanowi odstępstwo od zasady osobistej odpowiedzialności. Tymczasem Sąd nie zbadał związków łączących Syndial i Versalis z prawnego i organizacyjnego punktu widzenia, ani czy spółki te stosowały, co do zasady, te same dyrektywy handlowe, lecz poprzestał na przypomnieniu, że obie te spółki zależne należały w całości, bezpośrednio lub pośrednio, do Eni.

80 Komisja wskazuje w tym względzie, że co się tyczy unijnego prawa konkurencji, nie można wyciągać żadnych wniosków z zasad ogólnie stosowanych w ramach prawa spółek. Reguły przewidziane przez prawo amerykańskie w dziedzinie karteli nie są wiążące dla prawa Unii. Opinie dotyczące tego prawa załączone do skargi w pierwszej instancji i ponownie przedstawione w załączeniu do odwołania, w sposób oczywisty nie mają znaczenia w niniejszej sprawie, a ponadto są niedopuszczalne, ponieważ zawierają argumenty niewskazane w treści skargi. Wreszcie argument dotyczący orzecznictwa w przedmiocie sukcesji gospodarczej przedsiębiorstw jest w sposób oczywisty pozbawiony znaczenia, ponieważ naruszenie, którego dotyczy sporna decyzja, nie zostało przypisane Eni na podstawie sukcesji, jak w sposób wystarczający wyjaśnił Sąd w pkt 117 zaskarżonego wyroku. To orzecznictwo co najwyżej potwierdza stanowisko Komisji.

ii) Ocena Trybunału

81 Co się tyczy, po pierwsze, powołania się przez Eni na ogólne zasady prawa, mianowicie zasadę ograniczonej odpowiedzialności spółek kapitałowych i zasadę odrębnej osobowości prawnej spółek, które według niej stoją na przeszkodzie odpowiedzialności Eni za naruszenie popełnione przez jej spółki zależne, jak również załączonych do skargi dwóch opinii na poparcie jej twierdzenia, należy stwierdzić, że zastrzeżenie to jest w sposób oczywisty bezzasadne.

- 82 W tym względzie wystarczy dokonać odesłania do utrwalonego orzecznictwa, zgodnie z którym unijne prawo konkurencji dotyczy działalności przedsiębiorstw (zob. w szczególności wyrok z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawach połączonych C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-123, pkt 59), że pojęcie przedsiębiorstwa należy rozumieć jako oznaczające jednostkę gospodarczą, nawet jeśli z prawnego punktu widzenia jednostka ta składa się z kilku osób fizycznych lub prawnych (zob. w szczególności wyrok z dnia 14 grudnia 2006 r. w sprawie C-217/05 Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio, Zb.Orz. s. I-11987, pkt 40), i że, jeżeli taki podmiot gospodarczy naruszy reguły konkurencji, ponosi za to odpowiedzialność zgodnie z zasadą odpowiedzialności osobistej (ww. wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 56 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 83 W świetle tego utrwalonego orzecznictwa Sąd mógł skutecznie oddalić, w pkt 113 i nast. zaskarżonego wyroku, analogiczne zastrzeżenia podniesione przez Eni w pierwszej instancji, bez przedstawiania w tym względzie szczegółowego uzasadnienia. Ponadto, ponieważ Eni w istocie starała się podważyć skuteczność domniemania rzeczywistego decydującego wpływu spółki dominującej na spółkę zależną posiadaną przez nią w 100% lub prawie w 100%, Sąd również nie popełnił błędu, dokonując odesłania do swoich uwag dotyczących tej kwestii i stwierdzając, że dotyczące jej argumenty Eni były oparte na błędnym założeniu.
- 84 Po drugie, jeśli chodzi o zastrzeżenie dotyczące niewystarczającego uzasadnienia zaskarżonego wyroku odnośnie do orzecznictwa Trybunału w dziedzinie sukcesji przedsiębiorstw, zastrzeżenie to jest pozbawione podstaw.
- 85 Jak stwierdził w istocie Sąd w pkt 117 zaskarżonego wyroku, przyjęta w niniejszym wypadku odpowiedzialność Eni nie wynika bowiem z sukcesji przedsiębiorstw, ponieważ w momencie naruszenia Eni zachowywała całkowitą lub prawie całkowitą kontrolę nad swoimi spółkami zależnymi, co nie zostało zakwestionowane. Komisja mogła zatem, w oparciu o orzecznictwo wspomniane w pkt 47 i 48 niniejszego wyroku, założyć, że Eni, z zastrzeżeniem przedstawienia dowodu przeciwnego, nigdy podczas trwania naruszenia, którego dotyczy sporna decyzja, nie przestała stanowić części „przedsiębiorstwa” w rozumieniu art. 101 TFUE, będącego sprawcą tego naruszenia. Tymczasem, jak słusznie stwierdził Sąd w zaskarżonym wyroku, przeciwny dowód nie został przedstawiony. Sąd uzasadnił zatem zaskarżony wyrok w sposób wymagany prawem.
- 86 W konsekwencji część czwarta zarzutu pierwszego również powinna zostać oddalona jako bezzasadna.
- 87 Ponieważ żadna z czterech części zarzutu pierwszego nie została uwzględniona, zarzut ten w całości należy oddalić.
- W przedmiocie zarzutu drugiego, dotyczącego naruszenia art. 23 rozporządzenia nr 1/2003 i zasady proporcjonalności oraz braku uzasadnienia z naruszeniem art. 296 TFUE
- 88 Zarzut drugi podniesiony przez Eni na poparcie odwołania dzieli się w istocie na dwie części. Część pierwsza dotyczy błędów w ocenie Sądu w odniesieniu do wagi naruszenia i mnożnika, część druga dotyczy nieuwzględniania wpływu wykluczenia Syndialu na ustalenie grzywny.

– W przedmiocie części pierwszej zarzutu drugiego, dotyczącej błędów w ocenie Sądu w odniesieniu do wagi naruszenia i mnożnika

i) Argumentacja stron

- 89 W części pierwszej zarzutu drugiego Eni podnosi, że Sąd, aby określić kwotę podstawową grzywny w zależności od wagi naruszenia, wziął pod uwagę jedynie jego charakter, określony wyłącznie w świetle niezgodnego z prawem przedmiotu kartelu, bez uwzględnienia szeregu innych istotnych czynników.
- 90 Eni podnosi przede wszystkim, że Sąd nie wziął pod uwagę okoliczności, iż skutki antykonkurencyjnych zachowań stwierdzonych w spornej decyzji były „wymierne” w rozumieniu pkt 1A wytycznych i że zostały rzeczywiście zmierzone przez Komisję w pierwszym piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów. W konsekwencji zdaniem Eni Komisja była zobowiązana przeprowadzić badanie tych skutków.
- 91 Następnie zdaniem Eni Sąd nie przedstawił własnej argumentacji, aby wyjaśnić, jakie kryteria spowodowały podniesienie kwoty wyjściowej do wysokości 55 mln EUR zamiast do minimalnej wysokości 20 mln EUR.
- 92 Wreszcie Eni zarzuca Sądowi, że odrzucił jej argumentację, iż Eni nie była świadoma antykonkurencyjnego charakteru zachowań, których dotyczy sporna decyzja, stwierdzając w pkt 145 zaskarżonego wyroku, iż EniChem SpA musiała mieć świadomość takiego zachowania. Według Eni uzasadnienie Sądu jest wewnętrznie sprzeczne, zważywszy, że Komisja uznała odpowiedzialność Eni wyłącznie ze względu na jej rolę spółki dominującej, nie zaś dlatego, że była ona świadoma przedmiotowych zachowań.
- 93 Co się tyczy mnożnika dla celów odstraszących, Eni twierdzi, że Sąd nie wziął pod uwagę okoliczności, że przemysł chemiczny nigdy nie wchodził w zakres jej głównej działalności i miał jedynie względne znaczenie w polityce przemysłowej grupy. Sąd nie ocenił też w sposób właściwy błędnego zastosowania mnożnika wynoszącego 2 przez Komisję, która ze swojej strony nie oceniła w sposób właściwy obrotów adresatów spornej decyzji ani nie przedstawiła w tej kwestii stosownego uzasadnienia.
- 94 Komisja wskazuje w szczególności, że zgodnie z utrwalonym orzecnictwem poziome kartele cenowe mogą być same w sobie uznane za „bardzo poważne”. Wskazanie konkretnych skutków stanowiłoby, co najwyżej, dodatkowy element do uwzględnienia w celu podwyższenia kwoty wyjściowej grzywny. To, iż Komisja stwierdziła, że nie jest w stanie dokonać takiej oceny, dopiero po dokonaniu pierwszej nieskutecznej próby w pierwszym piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, niczego w tym zakresie nie zmienia.
- 95 Zastrzeżenie skarżącej, w myśl którego kartel dotyczył wyłącznie ograniczonej części rynku właściwego, odnosi się do okoliczności faktycznych i jest w związku z tym niedopuszczalne. Jeśli chodzi o kwotę 55 mln EUR jako punkt wyjścia do ustalenia kwoty grzywny, Sąd w sposób wyczerpujący wyjaśnił jej powody w pkt 143 zaskarżonego wyroku. Komisja, uznając element subiektywny za pozbawiony znaczenia, uważa, że Eni, która stała na czele przedsiębiorstwa biorącego udział w odnośnym naruszeniu, była też świadoma antykonkurencyjnych zachowań, których dotyczy sporna decyzja.

ii) Ocena Trybunału

- 96 Po pierwsze, co się tyczy znaczenia skutków naruszenia, którego dotyczy sporna decyzja, należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecnictwem wagę naruszeń prawa Unii w dziedzinie konkurencji należy ustalić na podstawie licznych okoliczności, przy czym nie określono wiążącej ani wyczerpującej listy kryteriów, które obowiązkowo powinny zostać wzięte pod uwagę (zob.

w szczególności wyrok z dnia 19 grudnia 2012 r. w sprawie C-445/11 P Bavaria przeciwko Komisji, pkt 59 i przytoczone tam orzecznictwo). Jeśli chodzi konkretnie o rzeczywisty wpływ naruszenia na rynek, nie stanowi on decydującego kryterium przy określaniu poziomu grzywny (zob. wyroki z dnia 8 grudnia 2011 r.: w sprawie C-272/09 P KME Germany i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-12789, pkt 34; a także w sprawie C-389/10 P KME Germany i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-13125, pkt 44).

- 97 Co więcej porozumienia poziome dotyczące cen lub podziałów rynków mogą być kwalifikowane jako bardzo poważne naruszenia na podstawie samego ich charakteru, a Komisja nie ma obowiązku wykazywania rzeczywistego wpływu naruszenia na rynek (zob. w szczególności ww. postanowienie w sprawie Transcatab przeciwko Komisji, pkt 42). W takim wypadku rzeczywisty wpływ naruszenia na rynek stanowi jedno z kryteriów, które – jeżeli można je zmierzyć – może pozwolić Komisji na podwyższenie kwoty wyjściowej grzywny powyżej przewidzianej kwoty minimalnej 20 mln EUR (wyrok z dnia 3 września 2009 r. w sprawie C-534/07 Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-7415, pkt 75).
- 98 W konsekwencji, gdyby Sąd wziął pod uwagę skutki i rzeczywisty wpływ przedmiotowego naruszenia na rynek, przy założeniu, że zmierzenie tych skutków rzeczywiście byłoby możliwe, uczyniłby to tytułem pomocniczym. Ponadto ze względu na to, że przedmiotowe naruszenie z natury miało bardzo poważny charakter, uwzględnienie jego rzeczywistego wpływu mogło co najwyżej spowodować podwyższenie grzywny. Zastrzeżenie to jest zatem nieskuteczne (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Prym i Prym Consumer przeciwko Komisji, pkt 75; ww. postanowienie w sprawie Transcatab przeciwko Komisji, pkt 43, 44).
- 99 Po drugie, co się tyczy zastrzeżenia dotyczącego niewyjaśnienia przez Sąd, w oparciu o własną argumentację, jakie kryteria spowodowały podniesienie kwoty wyjściowej do wysokości 55 mln EUR zamiast do minimalnej wysokości 20 mln EUR, wystarczy stwierdzić, że w pkt 143 zaskarżonego wyroku Sąd szczegółowo przedstawił czynniki, które wziął pod uwagę przy ocenie wagi naruszenia. Wobec tego zastrzeżenie to jest w sposób oczywisty bezzasadne. Wniosku tego nie może podważyć sam fakt, że Sąd również potwierdził w tym względzie, w wykonaniu nieograniczonego prawa orzekania, szereg elementów oceny dokonanej przez Komisję w spornej decyzji (zob. podobnie wyrok z dnia 22 listopada 2012 r. w sprawie C-89/11 P E.ON Energie przeciwko Komisji, pkt 133).
- 100 Po trzecie, co się tyczy faktu, że Eni nie była świadoma antykonkurencyjnego charakteru zachowań stanowiących naruszenie, wystarczy przypomnieć, że odpowiedzialność za naruszenie została przypisana Eni ze względu na fakt, iż jak wynika z rozważań w niniejszym wyroku dotyczących zarzutu pierwszego na poparcie odwołania, stanowiła ona jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 101 TFUE z EniChem SpA, następnie Syndial. Wobec tego stwierdzenie Sądu, zawarte w pkt 145 zaskarżonego wyroku i niezakwestionowane, zgodnie z którym EniChem SpA musiała być świadoma popełnionego naruszenia, wystarczy, aby oddalić argument podniesiony w pierwszej instancji i oparty na błędnym określeniu przez Komisję kwoty wyjściowej grzywny bez uwzględnienia elementu subiektywnego w odniesieniu do Eni. Zastrzeżenie to jest zatem w sposób oczywisty bezzasadne i nie ma potrzeby rozpatrywania kwestii, czy świadomość antykonkurencyjnego charakteru zachowań, których dotyczy sporna decyzja, ma istotne znaczenie dla określenia kwoty grzywny.
- 101 Po czwarte, zastrzeżenie dotyczące nieuwzględnienia przez Sąd rzekomo względnego znaczenia sektora chemicznego w polityce przemysłowej grupy jest nieskuteczne. Okoliczność ta, nawet gdyby została wykazana, sama w sobie byłaby bez znaczenia dla określenia kwoty wyjściowej przy ustalaniu grzywny. Nie może ona również stanowić okoliczności łagodzącej w rozumieniu pkt 2 wytycznych.
- 102 Po piąte, co się tyczy zastrzeżenia dotyczącego dokonanej przez Sąd niewłaściwej oceny rzekomo błędnego zastosowania przez Komisję mnożnika wynoszącego 2 i niewystarczającego uzasadnienia zaskarżonego wyroku w tym zakresie, należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem odwołanie musi dokładnie wskazywać krytykowane części wyroku, którego uchylenia żąda wnosząca

odwołanie, oraz zawierać argumenty prawne, które w szczegółowy sposób żądanie to uzasadniają (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie Arkema przeciwko Komisji, pkt 59 i przytoczone tam orzecznictwo).

103 Tymczasem należy stwierdzić, że w tym kontekście Eni nie wskazuje w sposób dokładny argumentów prawnych, które w szczegółowy sposób uzasadniałyby jej żądanie uchylenia zaskarżonego wyroku. Poprzestaje ona bowiem na stwierdzeniu, w pkt 72 odwołania, że Komisja nie oceniła „prawidłowo” „istotnych” czynników ustalenia grzywny, w tym wysokości obrotów i że Sąd nie ocenił „prawidłowo” tego rzekomo błędnego zastosowania. Podobnie Eni nie wyjaśniła, na czym polega nieprawidłowe uzasadnienie zaskarżonego wyroku w tym zakresie. W tej sytuacji Trybunał nie jest w stanie dokonać kontroli zgodności z prawem, albowiem w przeciwnym wypadku zmuszony byłby orzekać ultra petita (zob. analogicznie ww. wyrok w sprawie Arkema przeciwko Komisji, pkt 61 i przytoczone tam orzecznictwo). Wobec tego zastrzeżenia te są niedopuszczalne.

104 Wreszcie, co się tyczy zastrzeżenia dotyczącego naruszenia zasady proporcjonalności, należy stwierdzić, że Eni nie przedstawiła argumentacji różniącej się od argumentacji przedstawionej na poparcie innych zastrzeżeń podniesionych w części pierwszej zarzutu drugiego. Ponadto należy przypomnieć, że te same argumenty wnosząca odwołanie podniosła w istocie przed Sądem, żądając, aby w wykonaniu nieograniczonego prawa orzekania obniżył on nałożoną na nią grzywnę, i że Sąd, po zbadaniu tych argumentów, stwierdził, iż nie uzasadniały one takiego obniżenia (zob. postanowienie z dnia 2 lutego 2012 r. w sprawie C-404/11 P Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 89), niezależnie od tego, że obniżył grzywnę z innych względów.

105 W tych okolicznościach zadaniem Trybunału nie jest zastępowanie, ze względów słuszności, własną oceną oceny Sądu, dokonanej w ramach wykonywania nieograniczonego prawa orzekania, w przedmiocie kwoty grzywien nałożonych na przedsiębiorstwa z powodu naruszenia przez nie zasad prawa Unii (zob. ww. postanowienie w sprawie Elf Aquitaine przeciwko Komisji, pkt 90 i przytoczone tam orzecznictwo). W konsekwencji również to zastrzeżenie nie może zostać uwzględnione.

106 Jako że żadne z zastrzeżeń zawartych w części pierwszej zarzutu drugiego nie jest zasadne, tę część zarzutu należy oddalić.

– W przedmiocie części drugiej zarzutu drugiego, dotyczącej nieuwzględniania wpływu wykluczenia Syndialu na ustalenie grzywny

i) Argumentacja stron

107 Zdaniem Eni wykluczenie Syndialu z grona adresatów spornej decyzji miało poważne konsekwencje dla zastosowania maksymalnej górnej granicy 10% przewidzianej w art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003. Eni powtarza swój argument oparty na orzecznictwie, zgodnie z którym odpowiedzialność, w wypadku sukcesji przedsiębiorstw, koniecznie wymaga, aby spółka będąca sprawcą naruszenia przestała istnieć z gospodarczego lub prawnego punktu widzenia, co nie miało miejsca w niniejszym wypadku.

108 W odpowiedzi Komisja stwierdza, że Sąd, który w pkt 177–179 zaskarżonego wyroku zbadał argumenty dotyczące tej kwestii, nie popełnił żadnego błędu. Przez cały czas trwania naruszenia Eni sprawowała kontrolę nad spółką bezpośrednio uczestniczącą w naruszeniu, wobec czego okoliczność, że na Syndial nie została nałożona żadna grzywna, nie ma wpływu na odpowiedzialność Eni. Ponadto górna granica 10% przewidziana w art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 odnosi się do grupy, jak wyjaśnił Sąd w pkt 177–179 zaskarżonego wyroku.

ii) Ocena Trybunału

- 109 Przede wszystkim Sąd, który oddalił już, w pkt 177–179 zaskarżonego wyroku, argumentację Eni, w myśl której wykluczenie Syndialu z grona adresatów spornej decyzji spowodowało „poważne konsekwencje” w odniesieniu do zastosowania górnej granicy 10% przewidzianej w art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, przypominał w tym względzie swoje orzecznictwo, zgodnie z którym owa górna granica powinna być obliczona na podstawie łącznego obrotu wszystkich spółek tworzących jednolitą jednostkę gospodarczą działającą jako przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 101 TFUE. Trybunał potwierdził już to orzecznictwo, którego nie obarcza żadne naruszenie prawa (zob. postanowienie z dnia 3 maja 2012 r. w sprawie C-240/11 P World Wide Tobacco España przeciwko Komisji, pkt 45, 46).
- 110 W konsekwencji zastrzeżenie podniesione przez Eni w tym względzie jest nieskuteczne, ponieważ nawet przy założeniu, że Syndial byłaby adresatem spornej decyzji, kwota grzywny, za zapłatę której Eni odpowiadałaby solidarnie, nie musiałaby zostać ograniczona do 10% obrotów Syndialu.
- 111 Następnie, w świetle orzecznictwa przytoczonego w pkt 109 niniejszego wyroku argument, w myśl którego odpowiedzialność w wypadku sukcesji przedsiębiorstw zakłada, iż spółka będąca sprawcą naruszenia przestała istnieć z gospodarczego lub prawnego punktu widzenia, co nie miało miejsca w niniejszym wypadku, również jest pozbawiony znaczenia. Tym, co w tym kontekście ma znaczenie decydujące, jest niekwestionowana przez Eni okoliczność, że Syndial bezpośrednio uczestniczyła w naruszeniu, którego dotyczy sporna decyzja, przynajmniej do chwili przekazania na rzecz Versalisu działalności Syndialu w przemyśle chemicznym, oraz że Syndial, w czasie, kiedy bezpośrednio uczestniczył w naruszeniu, był kontrolowany przez Eni.
- 112 Wreszcie, Eni nie potwierdziła, że Syndial, po przekazaniu na rzecz Versalisu swojej działalności w przemyśle chemicznym, przestał, przed wydaniem spornej decyzji, należeć do grupy kontrolowanej przez Eni. Tak więc wnosząca odwołanie nigdy nie przestała, w czasie trwania naruszenia i do chwili wydania spornej decyzji, być spółką holdingową przedsiębiorstwa, będącego sprawcą naruszenia, którego dotyczy sporna decyzja, wobec czego argumenty Eni odnoszące się do sukcesji przedsiębiorstw nie mają w tym kontekście znaczenia.
- 113 Z powyższych rozważań wynika, że część druga zarzutu drugiego odwołania również powinna zostać oddalona i że wobec tego zarzut drugi w całości należy oddalić.
- 114 Jako że żaden z zarzutów odwołania nie został uwzględniony, odwołanie powinno zostać oddalone w całości.

W przedmiocie odwołania wzajemnego

Argumentacja stron

- 115 Na poparcie odwołania wzajemnego Komisja podnosi jedyny zarzut dotyczący naruszenia art. 296 TFUE w związku z art. 101 TFUE, naruszeń proceduralnych ze szkodą dla interesów Komisji i naruszenie zasady kontryktoryjności. Zdaniem Komisji w zaskarżonym wyroku niesłusznie zostały uznane za niewystarczające dowody przedstawione w spornej decyzji w celu wykazania okoliczności obciążającej ze względu na powrót do naruszenia w odniesieniu do Eni i Versalisu.
- 116 Komisja przypomina, po pierwsze, że w pkt 430 drugiego pisma w sprawie przedstawienia zarzutów zapowiedziała swój zamiar uwzględnienia, tytułem okoliczności obciążającej, wcześniejszych, już stwierdzonych naruszeń i wyraźnie wskazała udział Eni w naruszeniach, których dotyczyły decyzje w sprawie Polipropylen i w sprawie PVC II. W postępowaniu przed Komisją Eni nie zajęła stanowiska w tym względzie. W swojej skardze w postępowaniu w pierwszej instancji Eni po raz pierwszy

podniosła, po pierwsze, że sprawca wcześniejszych naruszeń i osoba obecnie uczestnicząca w naruszeniu nie byli identyczni, ponieważ odnośne sektory dotyczyły odmiennych produktów i rynków i zostały zbyte przed wydaniem decyzji w sprawie Polipropylen i w sprawie PVC II, a po drugie, że przedsiębiorstwem należącym do grupy, którego dotyczyły wcześniejsze sprawy z dziedziny konkurencji, była EniChem SpA.

- 117 Według Komisji Eni nigdy jednak nie stwierdziła, że spółki ukarane w decyzjach w sprawie Polipropylen i w sprawie PVC II nie podlegały kierownictwu „grupy Eni”. Komisja uważa, że mogłaby, gdyby chciała, nałożyć w tych decyzjach grzywnę na tę samą spółkę dominującą, to znaczy na Eni, która całkowicie kontrolowała będące adresatami owych decyzji spółki EniChem SpA i Anic SpA. W wyroku z dnia 30 września 2003 r. w sprawie T-203/01 Manufacture française des pneumatiques Michelin przeciwko Komisji, Rec. s. II-4071, Sąd przyznał, że w tych okolicznościach Komisja mogła słusznie uznać, iż to samo przedsiębiorstwo było już karane za ten sam rodzaj naruszenia.
- 118 Zdaniem Komisji Sąd nie skierował do stron pytań na piśmie w przedmiocie powrotu do naruszenia ani nie zażądał wyjaśnień dotyczących okoliczności faktycznych na rozprawie. Zupełnie nieoczekiwane było więc stwierdzenie w zaskarżonym wyroku nieważności części spornej decyzji w oparciu o rzekomy brak uzasadnienia. Wobec tego zaskarżony wyrok jest obciążony naruszeniem art. 296 TFUE w związku z art. 101 TFUE. Sąd błędnie określił przedmiot i zakres obowiązku uzasadnienia. Ponadto według Komisji stanowisko Sądu poważnie narusza zasadę kontradiktoryjności i w konsekwencji jest obciążone naruszeniem proceduralnym ze szkodą dla interesów Komisji.
- 119 Komisja podkreśla, że uzasadnienie aktu powinno być oceniane w nawiązaniu, w szczególności, do okoliczności jego wydania. I tak w wyroku z dnia 22 czerwca 2004 r. w sprawie C-42/01 Portugalia przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-6079, pkt 66 i przytoczone tam orzecznictwo, Trybunał uznał za wystarczające skrócone uzasadnienie zawarte w decyzji wydanej w okolicznościach dobrze znanych adresatowi. Ponadto zdaniem Komisji Sąd powinien był umożliwić Komisji wyjaśnienie i uszczegółowienie uzasadnienia, tak jak uczynił to w sprawie T-103/08 Versalis i Eni przeciwko Komisji, zakończonej wyrokiem z dnia 13 grudnia 2012 r.
- 120 Wreszcie, zdaniem Komisji w motywach 366–373 spornej decyzji została jednoznacznie wykazana ciągłość pomiędzy przedsiębiorstwem będącym adresatem decyzji PVC II i przedsiębiorstwem uczestniczącym w naruszeniu, którego dotyczy niniejsza sprawa. W konsekwencji Komisja wnosi o uchylenie zaskarżonego wyroku w zakresie, w jakim Sąd stwierdził nieważność spornej decyzji w części dotyczącej stwierdzenia powrotu do naruszenia zarówno w związku z decyzją w sprawie Polipropylen, jak i w związku z decyzją w sprawie PVC II, a w każdym razie w zakresie, w jakim stwierdzenie nieważności tej decyzji przez Sąd dotyczy stwierdzenia powrotu do naruszenia w związku z decyzją w sprawie PVC II.
- 121 Zdaniem Eni Komisja w swoim odwołaniu wzajemnym opiera się na błędnym rozumieniu spornej decyzji i zaskarżonego wyroku oraz na mylnym przedstawieniu zastrzeżeń poniesionych przez Eni w postępowaniu administracyjnym i w postępowaniu w pierwszej instancji.
- 122 Eni podnosi, że żaden przepis prawa Unii nie zobowiązuje adresata pisma w sprawie przedstawienia zarzutów do podważenia w toku postępowania administracyjnego różnych zawartych w nim informacji dotyczących okoliczności faktycznych lub prawnych, i odsyła w tym względzie do wyroku Sądu z dnia 15 września 2011 r. w sprawie T-234/07 Koninklijke Grolsch przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-6169, pkt 37. Według niej Sąd słusznie stwierdził, że Komisja nie mogła przypisać Eni powrotu do naruszenia, obciążając ją ex post odpowiedzialnością za naruszenia przypisane w swoim czasie Enichem SpA i Anic SpA, ze względu na kontrolowanie kapitału tych dwóch spółek, co zresztą Sąd uznał za nieudowodnione.

- 123 Eni podkreśla, że w decyzjach w sprawie Polipropylen i w sprawie PVC II Komisja w żaden sposób nie uwzględniła spółki dominującej, czyli Eni, choć uwadze Komisji rzeczywiście nasunął się problem możliwości przypisania stwierdzonych naruszeń. Komisja nie może z mocą wsteczną powoływać się na domniemanie oparte na kontrolowaniu przez spółkę dominującą 100% kapitału jej spółek zależnych, bez narażenia się na pogwałcenie, w szczególności, zasady pewności prawa i zasady ochrony uzasadnionych oczekiwań oraz bez spowodowania nieuzasadnionego ograniczenia prawa Eni do obrony.
- 124 Ponadto Eni twierdzi, że w postępowaniu administracyjnym zanegowała już możliwość pociągnięcia jej do odpowiedzialności wyłącznie ze względu na jej pozycję na czele grupy i na podstawie domniemania. Eni uważa, że Komisja powinna była wykazać, że Eni wywierała decydujący wpływ na swoje spółki zależne w sektorze PVC i polipropylenu i że ich zachowanie na rynku nie było autonomiczne.
- 125 Co się tyczy zastrzeżenia dotyczącego naruszenia zasady kontrydiktoryjności, jak również innych zasad proceduralnych, Eni uważa, że Komisja nie wskazała tych zasad w swojej odpowiedzi na skargę, i że wobec tego zastrzeżenie to, jako całkowicie niejasne, jest niedopuszczalne. Jeśli chodzi o naruszenie zasady kontrydiktoryjności, zastrzeżenie to może być zdaniem Eni skutecznie podniesione jedynie w wypadku zarzutów podniesionych z urzędu przez Sąd. Tymczasem zarzut uwzględniony przez Sąd został podniesiony w skardze Eni. Ponadto „konwalidacja” uzasadnienia spornej decyzji byłaby według Eni możliwa jedynie w wypadku, gdyby dotyczyła uzasadnienia konkretnej okoliczności faktycznej lub prawnej. W niniejszym wypadku brak jest takiego uzasadnienia.

Ocena Trybunału

- 126 Przede wszystkim należy przypomnieć, że uzasadnienie, jakiego wymaga art. 296 TFUE, powinno być dostosowane do charakteru danego aktu i przedstawiać w sposób jasny i jednoznaczny tok rozumowania instytucji, która wydała akt, tak aby umożliwić zainteresowanym zaznajomienie się z podstawą podjętego rozstrzygnięcia, a właściwemu sądowi dokonanie jego kontroli (zob. wyrok z dnia 19 lipca 2012 r. w sprawach połączonych C-628/10 P i C-14/11 P Alliance One International i Standard Commercial Tobacco przeciwko Komisji i Komisja przeciwko Alliance One International i in., pkt 72 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 127 W ramach decyzji indywidualnych z utrwalonego orzecznictwa wynika, że celem obowiązku uzasadnienia tego rodzaju decyzji jest – obok umożliwienia kontroli sądowej – dostarczenie zainteresowanemu danych wystarczających do zweryfikowania, czy decyzja jest ewentualnie obarczona wadą pozwalającą zakwestionować jej ważność (ww. wyrok w sprawach połączonych Alliance One International i Standard Commercial Tobacco przeciwko Komisji i Komisja przeciwko Alliance One International i in., pkt 73 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 128 Zainteresowany powinien zatem zostać poinformowany o uzasadnieniu w zasadzie w tym samym czasie co o niekorzystnej dla niego decyzji. Brak uzasadnienia nie może być konwalidowany faktem, że zainteresowany zapozna się z uzasadnieniem decyzji w trakcie postępowania przed sądami Unii (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie Alliance One International i Standard Commercial Tobacco przeciwko Komisji i Komisja przeciwko Alliance One International i in., pkt 74 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 129 Z powyższego wynika, że Komisja, kiedy nakłada na daną spółkę grzywnę z tytułu naruszenia zasad Unii w dziedzinie konkurencji i przy ustalaniu grzywny stosuje mnożnik dla celów odstraszających, aby uwzględnić okoliczność, że ta sama spółka brała już wcześniej udział w naruszeniu reguł konkurencji, jest zobowiązana przedstawić, wraz z decyzją nakładającą wspomnianą grzywnę, wyjaśnienie umożliwiające sądom Unii, jak również samej spółce zrozumienie, w jakim charakterze i w jakim zakresie spółka uczestniczyła we wcześniejszym naruszeniu. W szczególności, jeżeli Komisja

uważa, że spółka stanowiła część przedsiębiorstwa będącego adresatem decyzji w sprawie wcześniejszego naruszenia, obowiązkiem Komisji jest uzasadnienie tego twierdzenia w sposób wymagany prawem.

- 130 W niniejszym wypadku należy przypomnieć, że w motywie 430 drugiego pisma w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja wskazała, iż bierze pod uwagę stwierdzone wcześniej podobne naruszenia, odsyłając w tym względzie do decyzji w sprawie Polipropylen i w sprawie PVC II i wskazując, że owe decyzje „dotyczyły ENI”. W istocie to samo krótkie stwierdzenie znajduje się w motywie 487 spornej decyzji, w którym Komisja zauważa ponadto, że „Enichem” była już adresatem wspomnianych decyzji. Wreszcie motyw 488 spornej decyzji można interpretować w ten sposób, że zdaniem Komisji to samo przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 101 TFUE jest sprawcą naruszeń będących przedmiotem decyzji w sprawie Polipropylen i w sprawie PVC II oraz naruszenia stwierdzonego w spornej decyzji.
- 131 Ponieważ jednak decyzja w sprawie Polipropylen jest skierowana w szczególności do Anic SpA, a decyzja w sprawie PVC II w szczególności do Enichem SpA, należy stwierdzić, że wskazówki udzielone w spornej decyzji i przypomniane w punkcie poprzedzającym nie pozwalają wcale zrozumieć, w jakim charakterze i w jakim zakresie decyzje w sprawie Polipropylen i w sprawie PVC II dotyczą Eni, której nie była wymieniona wśród adresatów żadnej z tych decyzji.
- 132 Choć Komisja podnosi, że motywy 366–373 spornej decyzji zawierają szczegółowy opis wszystkich okoliczności dotyczących EniChem, to jednak wyjaśnienia te nie obejmują zmian, które zaszły w grupie Eni w okresie od dnia 20 maja 1996 r. do dnia 28 listopada 2002 r., jak słusznie stwierdził Sąd w pkt 167 zaskarżonego wyroku. Motywy te nie zawierają żadnego doprecyzowania dotyczącego spółek tworzących przedsiębiorstwo będące adresatem decyzji w sprawie Polipropylen i w sprawie PVC II, nie wspominają o tym, czy spółki te są identyczne ze spółkami, których dotyczy sporna decyzja, czemu Eni zaprzecza, ani nie odnoszą się do ewentualnych zmian sytuacji, które zaszły w okresie pomiędzy datą wydania decyzji w sprawie Polipropylen, czyli dniem 23 kwietnia 1986 r., jak również decyzji w sprawie PVC II, czyli dniem 27 lipca 1994 r., i początkiem naruszenia stwierdzonego w spornej decyzji, to znaczy dniem 20 maja 1996 r.
- 133 Wobec tego sporna decyzja jest w tym względzie niewystarczająco uzasadniona.
- 134 Następnie, co się tyczy zarzucanego naruszenia zasady kontrydiktoryjności powodującego naruszenia prawa Komisji do obrony, wystarczy przypomnieć, że Eni, co ta ostatnia słusznie podkreśla, podniosła zastrzeżenie dotyczące niewystarczającego uzasadnienia już w skardze w postępowaniu w pierwszej instancji. W konsekwencji, jako że Komisja mogła w całości ustosunkować się do tego zastrzeżenia w odpowiedzi na skargę, jak również na rozprawie w postępowaniu w pierwszej instancji, nie można stwierdzić żadnego naruszenia zasady kontrydiktoryjności ze szkodą dla prawa Komisji do obrony.
- 135 Ponadto, jak wynika z orzecznictwa przytoczonego w pkt 128 niniejszego wyroku, Komisja miała obowiązek przedstawić wystarczające uzasadnienie w chwili wydania spornej decyzji. Okazuje się, że bardziej obszerne informacje, które Komisja, w braku zarzucanego naruszenia zasady kontrydiktoryjności, mogłaby przedstawić Sądowi, nie mogą mieć żadnego wpływu na rozstrzygnięcie zawarte w zaskarżonym wyroku.
- 136 Co się tyczy argumentu, w myśl którego w toku postępowania przed Komisją Eni nie podniosła jeszcze, że adresaci, po pierwsze, decyzji w sprawie Polipropylen i w sprawie PVC II oraz, po drugie, spornej decyzji, nie byli identyczni, wystarczy przypomnieć, że – jak słusznie podkreśla Eni – żaden przepis prawa Unii nie zobowiązuje adresata pisma w sprawie przedstawienia zarzutów do podważenia w toku postępowania administracyjnego różnych zawartych w nim informacji dotyczących okoliczności faktycznych lub prawnych.

- ¹³⁷ W tych okolicznościach Sąd nie naruszył prawa, uznając, że Komisja nie przedstawiła w spornej decyzji wystarczającej liczby konkretnych i szczegółowych informacji pozwalających uzasadnić, że do zachowania noszącego znamiona naruszenia powróciło to samo „przedsiębiorstwo” w rozumieniu art. 101 TFUE, i w konsekwencji stwierdzając nieważność art. 2 lit. c) spornej decyzji w zakresie, w jakim ustala on kwotę grzywny nałożonej na Eni na 272,25 mln EUR.
- ¹³⁸ Wobec tego, ponieważ jedyny zarzut podniesiony przez Komisję na poparcie odwołania wzajemnego jest bezzasadny, należy go oddalić.

W przedmiocie kosztów

- ¹³⁹ Zgodnie z art. 184 § 2 regulaminu postępowania przed Trybunałem, jeżeli odwołanie jest bezzasadne, Trybunał rozstrzyga o kosztach. Zgodnie z art. 138 § 1 tego regulaminu, mającym zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie art. 184 § 1 regulaminu, kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę.
- ¹⁴⁰ Jeśli chodzi o odwołanie główne, to ponieważ Komisja wniosła o obciążenie Eni kosztami postępowania, a zarzuty Eni zostały oddalone, należy obciążyć Eni kosztami postępowania.
- ¹⁴¹ Jeśli chodzi o odwołanie wzajemne, ponieważ Eni wniosła o obciążenie Komisji kosztami postępowania, a jedyny zarzut Komisji został oddalony, należy obciążyć Komisję kosztami postępowania.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

- 1) Odwołanie główne i odwołanie wzajemne zostają oddalone.**
- 2) Eni SpA zostaje obciążona kosztami postępowania związanymi z odwołaniem głównym.**
- 3) Komisja Europejska zostaje obciążona kosztami postępowania związanymi z odwołaniem wzajemnym.**

Podpisy